

ТУРИСТИЧНИЙ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИЙ БІЗНЕС ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ – РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

TOURIST AND HOTEL-RESTAURANT BUSINESS OF IVANO-FRANKIVSK REGION IN THE CONDITIONS OF WAR – TODAY'S REALITY

У статті розглянуто стан туристичного та готельно-ресторанного бізнесу в Івано-Франківській області в умовах війни. Враховуючи відносну безпеку території, Івано-Франківщина є прихистком для внутрішньо переселених осіб, релокованого бізнесу. Попри складну воєнну ситуацію в країні тут спостерігаються відносно позитивні показники розвитку готельно-ресторанного бізнесу. Місцеві заклади розміщення та харчування допомагають постраждалим з перших днів війни. Івано-Франківська область володіє потужним потенціалом для розвитку внутрішнього туризму, на який зараз робиться особливий акцент. Значна кількість туристичних заходів здійснюється для підтримки внутрішньо переміщених осіб, щоб допомогти їм адаптуватися на новому місці. В той же час, як і по всій території України, війна вкрай негативно вплинула на діяльність туристичних фірм, які спеціалізуються на міжнародному туризмі.

Ключові слова: війна, туризм, готельно-ресторанний бізнес, вимушено переселені особи, внутрішній туризм, психологічне відновлення.

The article analyzes the state of the tourist and hotel-restaurant business in the Ivano-Frankivsk region in the condition of the war. Considering the relative safety of the territory, Ivano-Frankivsk is a shelter for internally displaced persons, relocated businesses. Despite the difficult military situation in the country, there are relatively positive indicators of the development of the hotel and restaurant business. This is due to the fact that people fleeing the war from the occupied territories fled to safe regions of Ukraine, in particular, to Ivano-Frankivsk region. Accordingly, they rented housing and visited restaurants. Tourism is one of the most vulnerable sectors of the economy, which suffered greatly from Russia's war against Ukraine. At the same time, the hospitality industry is very flexible and has had to adapt quickly to all the challenges faced during the war. Ivano-Frankivsk region has a strong potential for the development of domestic tourism, which is now being particularly emphasize. Local accommodation and catering establishments have been supporting war victims since the first days of the war. But the fact remains that, as in the entire territory of Ukraine, the war had an extremely negative impact on the activities of travel firms specializing in international tourism. Tourism is an important component not only for supporting the economy of the country in the rear, but also very strong element of the psychological recovery of people in the conditions of the war. Despite the difficulties, steps are being taken in the development of tourism, tourist routes are being developed, and projects aimed at supporting small businesses in the field of hospitality are being implemented. A significant number of tourism activities are carried out to support internally displaced persons in order to help them adapt to a new place. These include excursions, fairs, tours of a patriotic nature and the organization of rest in recreational areas of the region. On today's difficult day, this is the only correct support for Ukraine to defeat the enemy. With proper organization and support of the hotel, restaurant and tourist business, Ivano-Frankivsk region will be able to represent Ukraine in the tourist arena after the victory.

Key words: war, tourism, hotel and restaurant business, forcibly displaced persons, internal tourism, psychological recovery.

УДК 338.48

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure73-23>

Жирак Л.М.

старший викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи, Заклад вищої освіти "Університет Короля Данила"

Мальована О.Г.

старший викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи, Заклад вищої освіти "Університет Короля Данила"

Zhyrak Lyudmyla

Higher Educational Institution "King Danylo University"

Malovana Oksana

Higher Educational Institution "King Danylo University"

Постановка проблеми. Війна росії проти України впливає на всі сфери життя українців, забирає життя і знищує економіку країни. Особливо важливою постає підтримка бізнесу в тилу у відносно безпечних регіонах України, зокрема, Івано-Франківській області. Актуальним є дослідження сучасного стану туристичного та готельно-ресторанного бізнесу в області, його адаптації до воєнних умов і розуміння перспектив подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню туризму та готельно-ресторанного бізнесу в умовах воєнного часу присвячені дослідження авторів Передерка В., Клапчука В., Лояк Л., Чучко В. Проте дана тематика є глибокою, мало вивченою і потребує подальших досліджень.

Постановка завдання. Проаналізувати стан туристичного та готельно-ресторанного бізнесу в Івано-Франківській області в умовах війни з метою вирішення існуючих проблем та подальшого розвитку галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Івано-Франківська область – одна з провідних в Україні з розвитку туризму та готельно-ресторанного бізнесу. Область володіє потужним рекреаційно-туристичним та соціально-економічним потенціалом, що є передумовою розвитку туристичної галузі. За офіційними даними у 2020 році Івано-Франківську область відвідало 1,8 млн туристів та екскурсантів. Прикарпаття займає одну з лідируючих позицій у внутрішньому туризмі, а до повномасштабного вторгнення росії в Україну, і за показниками в'їзного туризму [8]. Проте 24 лютого 2022 року війна докорінно змінила ситуацію в країні: тисячі жертв, знищені будівлі, села і міста, постійні ракетні обстріли та абсолютна невідомість призвели до практично повного припинення функціонування туристичного бізнесу, який є одним з найвразливіших секторів економіки. В той же час, люди змушені рятуватись, шукати психологічної, економічної, фізичної допомоги, а тиллові області західної частини України, зокрема,

Івано-Франківщина – є острівцями відносної безпеки, які підтримують країну як в економічному, так і людському факторі.

Щодо статистичних показників стану туристичної галузі в Івано-Франківській області, попри складну воєнну ситуацію спостерігаємо позитивну тенденцію: станом на 2019 рік показники туристичного збору склали 6,1 млн. грн, 2020 р. – 5,6 млн. грн, в 2021 – 10,4 млн. грн, а в 2022 році, який став роком початку війни росії проти України, цей показник склав аж 17,9 млн. грн. Слід відзначити, що така цифра зумовлена обставинами, які склались через війну. Люди, рятуючись, втікали з окупованих територій у безпечні області України, зокрема, на Івано-Франківщину. Значна частина осіб проживали тривалий час в закладах розміщення, що і відображено в показниках туристичного збору. Отож, за перші чотири місяці 2022 року Івано-Франківщина внесла до бюджету на 48% більше, ніж за аналогічний період 2021 року. Лідерами з прийому туристів стала Поляницька, Яремчанська, Івано-Франківська, Ворохтянська, Косівська і Вигодська ТГ. В той час, як заклади розміщення на окупованих територіях були змушені закритись через зруйнування, пошкодження, відсутність попиту, питання безпеки, готелі та хостели Івано-Франківської області з 24 лютого 2022 року приймали вимушених переселенців. Така ситуація спостерігається і в інших західних областях України. Як зазначає Ірина Сідлецька, президент Української Асоціації Готелів та Курортів, «готелі там працюють на повну потужність, причин для закриття чи припинення їх роботи немає». У компанії Ribas Hotels Group продовжили реалізацію запланованих проєктів, розташованих у безпечніших зонах. Зокрема, це готелі в Івано-Франківську та області – курортах Микуличин і Буковель [3].

Івано-Франківщина – одна з найпопулярніших областей зимового та літнього відпочинку, а, враховуючи, неможливість відпочинку в окупованих областях України через замінування території та обстріли, попит на заклади розміщення зберігається. За результатами моніторингового дослідження за 2022 рік, кількість закладів розміщення без врахування апартаментів до 10 місць, складає 1715 одиниць [6].

Щодо ситуації із закладами харчування то, за інформацією з офіційного сайту Івано-Франківська, на території міста станом на 01.02.2023 р. функціонувало 464 підприємства ресторанного господарства (ресторани, кафе, кав'ярні, паби) на 29,4 тис. посадкових місць, а на 01.02.2023 – 448. Побутове обслуговування населення здійснюється через 388 закладів. На території міста знаходяться: торгових центрів та супермаркетів – 71; продовольчих магазинів – 828; промислових магазинів – 521 одиниць [1].

У воєнний час найбільш популярними стали заклади із швидким харчуванням, що не потребує великих фінансових вкладень. Спостерігається тенденція до простої їжі, дешевшої у собівартості, зниження попиту на імпортні товари та продукти у зв'язку із подорожчанням та проблемами доставки. Місцеві заклади харчування практично з перших днів долучились до підтримки місцевого населення та допомоги вимушено переселеним особам. Зокрема, відзначимо мережу «23 Ресторани», до якої входять провідні ресторани в місті, зокрема «Fabbrica», «Urban Space 100», «Delikacia» та інші. З першого дня війни мережа підтримує фонд «Повернись живим». Кондитерська «Delikacia» підтримує виробництво солодощів від кондитерів з Харкова. Івано-Франківськ одним з перших частково дозволив продаж алкоголю у закладах для підтримки малого й середнього бізнесу. Крім закладів швидкого та вуличного харчування, спостерігається тенденція до популярності барів, пабів, закладів у підвальних приміщеннях, що безпосередньо пов'язано з безпекою клієнтів [5].

Одним з флагманів реалізації громадських проєктів в цілому, і під час війни, зокрема, є громадський ресторан «Urban Space 100». Це не лише заклад смачної їжі, але й простір для презентацій, коворкінгу, зустрічей підприємців, туристів, пересічних мешканців. Ресторан працює з перших днів війни та направляє прибуток на реалізацію громадських проєктів, таких як: «Кіно на підтримку ЗСУ» (трансляються шедеври світового кінематографу українською мовою з метою зібрання коштів на допомогу ЗСУ); «Фотопроєкт «Незламні»» з метою привернення уваги суспільства до реабілітації важкопоранених бійців [13]. Завдяки єврейському проєкту «LifeChanger» працює безкоштовне кафе для ВПО. Попри складну воєнну ситуацію в місті відкриваються нові заклади харчування: заклад швидкого харчування «Паляниця» з акцентом на осучаснену галицьку кухню, ресторан мережі «Інші» від шеф-кухаря Євгена Клопотенка у форматі фастфуду «з нотками української кухні».

Після вторгнення росії в Україну, значна кількість бізнесу релокована в Івано-Франківську, серед них заклади харчування. Івано-Франківськ – місто висококонкурентне і дуже сприятливе для ведення бізнесу. Згідно з маркетинговим дослідженням, Івано-Франківськ, за кількістю закладів громадського харчування на тисячу населення, посідав третє місце в Україні. Особливу нішу серед релокованих підприємств займають кав'ярні, зокрема «Prostir.coffe» (з м. Херсон), «Просто кава» із Слов'янська. Кав'ярня «Kultura», яку відкрили київські ресторатори в Івано-Франківську, спеціалізується на сніданках і каві, а також на підтримці культури й мистецтва, підтримці національної гідності, самосвідомості, спілкування.

В рамках проєкту «RIDNI: об'єднання та взаємодопомога місцевих та переміщених виробників крафтової продукції» в Івано-Франківську проводять крафтовий ярмарок, де місцеві та релоковані крафтові виробники зможуть налагодити контакти, знайти партнерів, отримати допомогу. Для підтримки крафтових виробників створено сайт: <https://invest-if.com/biznes-ta-investiciyi/industriyi/kraftovi-virobniki>.

Туризм є однією з найвразливіших сфер економіки. Повномасштабна війна практично зупинила туризм 24 лютого і негативні наслідки відчуються до сьогодні. Закриті авіаперевезення, воєнний стан, небезпека обстрілів, знищені цінні культурні пам'ятки, зниження доходів населення призводять до того, що туристична сфера переживає складні часи. За даними ДАРТ, загальна кількість платників податків, які займаються туристичною діяльністю, за рік скоротилася на 17%, кількість юридичних осіб зменшилася на 14%, а фізичних – на 18%. Зростання розміру сплаченого податку у 2022 році продемонстрували лише три області, серед них Івано-Франківська область.

Туризм і рекреація – вагомі чинники відновлення фізичного та психологічного здоров'я людини. Так, зокрема, існує поняття «психологічний туризм» – спеціально розроблена технологія для відновлення і підтримки психологічного здоров'я людини у сучасному світі, поєднання відпочинку з придбанням корисних психологічних умінь і навичок. Люди хочуть відволіктись від війни, а найкращі ліки – це природа, цікаві екскурсії, тематичні маршрути і просто можливість змінити місце проживання на певний період [12].

З початку війни в Івано-Франківську розпочали цикл ознайомчих екскурсій для вимушено переселених осіб по місту. Власне, це продовження проєкту, який діє вже 10 років, проте з березня 2022 року акцент було зроблено саме на ознайомлення з містом тих, хто був вимушений сюди переїхати. Це можливість для людей адаптуватись до нового місця, познайомитись з історією, будівлями, психологічно відволіктись, «відчути» місто і його мешканців. Попри продовження війни, проєкт продовжується і в звичному режимі, зокрема, традиційно проводяться безкоштовні екскурсії різної тематики для всіх охочих. Бажаючі можуть зробити благодійну оплату за екскурсію на допомогу ЗСУ.

Попри складнощі, робляться значні кроки в популяризації туристичних маршрутів, облаштування туристичної інфраструктури. В області встановлено 10 нових туристично-інформаційних стендів, створено мережу туристичної навігації у Ворохтянській ТГ та перший туристичний портал Бойківщини в рамках реалізації проєкту «Бойківські Карпати». Встановлено інформаційні таблички з QR-кодами у м. Калуш, інтерактивну карту з аудіогідами іноземними мовами в м. Снятин,

облаштовано рекреаційні пункти, атракції та нові туристичні маршрути. Для промоції туристичної привабливості області туристичний проєкт «Tour de Ukraine» створив фільм про Івано-Франківщину. Продовженням проєкту стали фільми «Обрядова Гуцульщина», «Найбільша писанка в історії людства», «Давній Галич – колиска Галичини», «Лісова фортеця Прикарпаття». Доповнено інтерактивну туристичну мапу області 15-ма об'єктами, створено 5 нових віртуальних турів пам'ятками культурної і природної спадщини, видано промоційну книжку «Івано-Франківська абетка», створено листівки доповненої реальності «Ivano-Frankivsk pocket city».

В області продовжує функціонувати проєкт 52 вікенди. В 2023 році відбувається вже третя ротація проєкту під назвою «52 стилі життя у Карпатах», метою якого стало створення переліку доступних туристичних продуктів для психоемоційного перезавантаження та етнокультурної інтеграції внутрішньо переміщених осіб, заохочення гостей до подорожей Івано-Франківщиною [2].

Туристичні фірми Івано-Франківська пропонують тури, які популяризують внутрішній туризм на Івано-Франківщині, зокрема, з метою ознайомлення ВПО з місцевими традиціями, культурою, туристичними об'єктами краю. Зокрема, туристична фірма «Надія» [11] пропонує тури: «Місяцями сили», «У пошуках Бандери», «Вікенд у бойків», «Бричка тур в Космач», «Верховина – столиця Гуцульщини», «Яремче + Микуличин», «Коломия. Писанка. Еко-чай», «Буковель і Яремче – туристичні родзинки Прикарпаття», «Пам'ятки давнього Галича». Туристична фірма «Мандрівочка» продовжує працювати, популяризуючи тури внутрішнього туризму, туристичні походи на гірські вершини Карпат. Попри закриті кордони, фінансові труднощі, на ринку туристичних послуг міста продовжують функціонувати туристичні фірми, які спеціалізуються на міжнародному туризмі, серед них «Мега-тур», «Ніколас-тур», «Марко-тревел» Кей», «Альбатрос-тур». Проте є й значна кількість тих, які закрились. Інформація про діючі туристичні фірми міста розміщена на офіційному сайті Івано-Франківська [4].

Висновки з проведеного дослідження. Враховуючи вищезазначене вважаємо, що Івано-Франківська область має можливості і повинна розвиватись в туристичному напрямку, підтримуючи економіку України. Область є відносно безпечним регіоном і прихистком для вимушено переселених осіб. Слід акцентувати увагу на психологічній ролі туризму та необхідності збільшення культурно-екскурсійних маршрутів патріотичного характеру. При правильній організації та підтримці готельно-ресторанного та туристичного бізнесу, Івано-Франківщина зможе гідно представляти Україну після перемоги.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Заклади торгівлі та ресторанного господарства. Інформація щодо кількості закладів торгівлі та ресторанного господарства. URL: <https://www.mvk.if.ua/suvenir/57751> (дата звернення: 02.07.2023).
2. Запрошуємо у гості на вікенди до Івано-Франківської області. URL: <https://iftourism.com/news/article/zaproshuyemo-u-gosti-na-vikendi-do-ivano-frankivskoji-oblasti> (дата звернення: 01.07.2023).
3. Встояти під час війни: як працюють готелі України. URL: <https://commercialproperty.ua/analitics/vstoyati-pid-chas-viyni-yak-pratsyuyut-goteli-ukraini/> (дата звернення: 03.07.2023).
4. Івано-Франківськ – місто для життя. URL: <https://iftravel.com.ua/info> (дата звернення: 02.07.2023).
5. Клапчук В., Лояк Л., Лояк А. Актуальні тенденції у сфері ресторанного бізнесу м. Івано-Франківська: реалії та прогнози. *Готельно-ресторанний бізнес і курортна справа України*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції (Івано-Франківськ, 6 грудня 2022 р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2022. 458 с. С. 268–278.
6. На Прикарпатті підбили підсумки розвитку туризму в 2022 році. URL: <https://iftourism.com/news/article/na-prikarpatti-pidbili-pidsumki-rozvitku-turizmu-v-2022-roci> (дата звернення: 03.07.2023).
7. Poznaiomitsya z mistom: v Ivano-Frankivskiyu provodiatsya ekskursii dlya pereselentsiv. URL: <https://firtka.if.ua/blog/view/poznaiomitis-z-mistom-v-ivano-frankivsku-provodiatsya-ekskursiyi-dlia-pereselentsiv> (дата звернення: 02.07.2023).
8. Робота закладів західної частини України в умовах війни: що змінилось? URL: <https://www.restorator.ua/post/west-ukrainianrestaurants-during-war> (дата звернення: 01.07.2023).
9. Регіональна цільова програма розвитку туризму в Івано-Франківській області на 2022–2027 роки. URL: <https://www.if.gov.ua/npas/pro-shvalennya-proyektu-regionalnoyi-cilovoyi-programi-rozvitku-turizmu-v-ivano-frankivskij-oblasti-na-2022-2027-roki> (дата звернення 02.07.2023).
10. Туристична галузь протистоїть та протидіє війні. URL: <https://zruchno.travel/News/New/6188?lang=ua> (дата звернення: 01.07.2023).
11. Сайт туристичної фірми «Надія». URL: <https://nadiyatour.com/tour> (дата звернення: 01.07.2023).
12. Чучко В.О. Психологічний туризм як стратегічний напрямок розвитку внутрішнього туризму в Україні в умовах війни. *Світові досягнення і сучасні тенденції розвитку туризму та готельно-ресторанного господарства*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Запоріжжя: НУ «Запорізьк політехніка», 2022. С. 428–431.
13. UrbanSpace – підтримані проекти. URL: <https://www.urbanspace.if.ua/uk/projects> (дата звернення: 03.07.2023).
2. Zaproshuiemo u hosti na vikendy do Ivano-Frankivskoi oblasti [We invite you to visit Ivano-Frankivsk region for weekends]. Available at: <https://iftourism.com/news/article/zaproshuyemo-u-gosti-na-vikendi-do-ivano-frankivskoji-oblasti> (accessed July 03, 2023).
3. Vstoyaty pid chas viiny: yak pratsiuiut hoteli Ukrainy [Stand up during the war: how do Ukrainian hotels work]. Available at: <https://commercialproperty.ua/analitics/vstoyati-pid-chas-viyni-yak-pratsyuyut-goteli-ukraini/> (accessed July 03, 2023).
4. Ivano-Frankivsk – misto dlia zhyttia [Ivano-Frankivsk is a city for life]. Available at: <https://iftravel.com.ua/info/> (accessed July 02, 2023).
5. Klapchuk V., Loiak L., Loiak A. (2022) Aktualni tendentsii u sferi restorannoho biznesu m. Ivano-Frankivska: realii ta prohnozy [Current trends in the restaurant business of Ivano-Frankivsk: realities and forecasts]. Proceedings of the *Hotelno-restoranni biznes i kurortna sprava Ukrainy* (Ivano-Frankivsk, December 6-th, 2022). Ivano-Frankivsk: Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka. (in ukrainian)
6. Na Prykarpatti pidbyli pidsumky rozvytku turizmu v 2022 rotsi [The results of the development of tourism in 2022 were summed up in Prykarpattia]. Available at: <https://iftourism.com/news/article/na-prikarpatti-pidbili-pidsumki-rozvitku-turizmu-v-2022-roci> (accessed July 03, 2023).
7. Poznaiomytys z mistom: v Ivano-Frankivsku provodiatsya ekskursii dlia pereselentsiv [Get to know the city: tours for immigrants are held in Ivano-Frankivsk]. Available at: <https://firtka.if.ua/blog/view/poznaiomitis-z-mistom-v-ivano-frankivsku-provodiatsya-ekskursiyi-dlia-pereselentsiv> (accessed July 03, 2023).
8. Robota zakladiv zakhidnoi chastyny Ukrainy v umovakh viiny: shcho zminylosia? [The work of institutions in the western part of Ukraine during the war: what has changed?]. Available at: <https://www.restorator.ua/post/west-ukrainianrestaurants-during-war> (accessed July 01, 2023).
9. Rehionalna tsilova prohrama rozvytku turizmu v Ivano-Frankivskii oblasti na 2022–2027 roky [Regional target program for the development of tourism in the Ivano-Frankivsk region for 2022-2027]. Available at: <https://www.if.gov.ua/npas/pro-shvalennya-proyektu-regionalnoyi-cilovoyi-programi-rozvitku-turizmu-v-ivano-frankivskij-oblasti-na-2022-2027-roki> (accessed July 02, 2023).
10. Turystychna haluz protystoit ta protydiie viiny [The tourism industry opposes and resists the war]. Available at: <https://zruchno.travel/News/New/6188?lang=ua> (accessed July 01, 2023).
11. Sait turystychnoi firmy «Nadiia» [Web-site of the tourist company «Nadia»]. Available at: <https://nadiyatour.com/tour> (accessed July 01, 2023).
12. Chuchko V.O. (2022) Psykholohichniy turizm yak stratehichniy napriamok rozvytku vnutrishnoho turizmu v Ukraini v umovakh viiny [Psychological tourism as a strategic direction for the development of domestic tourism in Ukraine during the war]. Proceedings of the *Svitovi dosihnennia i suchasni tendentsii rozvytku turizmu ta hotelno-restorannoho gospodarstva*: (Zaporizhzhia, 2022). Zaporizhzhia: NU «Zaporizka politekhnik». (in ukrainian)
13. UrbanSpace – pidtrymani proieky [UrbanSpace – supported projects]. Available at: <https://www.urbanspace.if.ua/uk/projects> (accessed July 03, 2023).

REFERENCES:

1. Zaklady torhivli ta restorannoho gospodarstva. Informatsiia shchodo kilkosti zakladiv torhivli ta restorannoho gospodarstva [Trade and restaurant establishments. Information on the number of trade and restaurant establishments]. Available at: <https://www.mvk.if.ua/suvenir/57751> (accessed July 02, 2023).